

DIGIÕPIKUTE KASUTAMISE KOGEMUS TARTU ERAKOOLIS

Meie lähim tutvus Koolibri digiõpikutega sai alguse 2013. aasta septembris. Nimelt olime kevadel jõudnud otsusele, et sügise võtame mõned klassides kasutusele personaalsed tahvelarvutid. Et kevadel valmisid Koolibris 1., 4. ja 7. klasside eri õppeainete digiõpikud, siis otsustasime katsetada just neis klassides. Digiõpikute tulekuga paberõpikud laudadelt ei kadunud ning kaks varianti on kasutusel paralleelselt. Mõnda ülesannet on parem ja mõttekam teha digi-, teist paberõpiku abil.

1. klasside õpetajad Karen Kärtmann ja Ly Org on TERAs ühed usinamad digiõpikute kasutajad. Seda kindlasti ka põhjusel, et just esimeste klasside õpikud on digitaliseerimise tulemusena muudetud kõige atraktiivsemaks ning õpilase- ja õpetajasõbralikumaks. Peamiseks lisaväärtuseks on erinevat tüüpi interaktiivsed ülesanded. Isegi lauamänge saab tänu digitaalsele täringule ja nuppudele iPadis mängida.

Loodusõpetuse digiõpikusse on lisatud helifailid ja pildid, mida paberõpikus pole. Tänu sellele ei pea õpetaja liigselt aega kulutama lisamaterjali otsimiseks. Kõiki fotosid on võimalus vaadata suurelt ja mis seal salata, ekraanilt paistavad need hoopis säravamad ja elavamad kui paberile trükitult. Tänu lisapiltidele ja helifailidele tekib õpilastel teemast parem ettekujutus ning nad on rohkem kaasa haaratud. Loodusõpetuse digiõpiku puhul meeldivad lastele iga teema alguses olevad sissejuhatavad videod, mille põhjal on hea meelde tuletada antud teemaga seotud varasemad teadmised, alustada vestlust ning ennustada, mida õppima hakatakse.

Loodusõpetuse õpikus leidub kõige enam nn lohistamisülesandeid, kus õpilased saavad sõnu ja pilte sõrmega vajalikku kohta liigutada. Õpetaja Kareni sõnul aitavad sellised ülesanded hoida töö tempot, sest lapsed oskavad liigutada ekraanil sõrmi väga nobedasti. Võimalus olemasoleva sõna õigesse lünka lohistada annab teatava eelise ka neile õpilastele, kellel kirjutamine veel nii hästi välja ei tule. Kui tavaliselt läheb kogu energia ja tähelepanu sobiliku sõna õigesse lünka kirjutamisele, siis nüüd on neil kaaslastega võrdne võimalus kaasa mõelda ja rääkida. Matemaatika õpikus on piltülesannete kõrval kastikesed (paberõpikus need puuduvad), kuhu õpilased saavad kirjutada kas ülesande või selle lahenduskäigu. Pildi kohta vihikusse ülesande kirjutamine on 1. klassi õpilasele veel üsna vaevaline. Kui on aga võimalus tekst tööraamatusse trükkida, siis tulevad kõik sellega edukalt toime. Nii koostavadki lapsed ise kirjalikke tekstülesandeid ja lasevad kaaslasel neid lahendada.

Nii matemaatika kui loodusõpetuse tööraamatutest on nüüd kindlasti parem lahendada ülesandeid, mis nõuavad piltide

või fragmentide ümberpaigutamist ja/või järjestamist, sest seda saab teha realselt, mitte ainult ette kujutades. Erinevate paigutuste läbiproovimine ja visualiseerimine aitavad kergemini lahendusteni jõuda ning on suureks abiks nõrgematele õpilastele.

Kinnistamiseks on võimalus ülesanded kas siis kodus või koolis paberõpikust uuesti teha. Sellise töökorralduse juures jäävad ära auklikuks kustutatud leheküljed tööraamatus ning valesti kirjutamise pärast nutetud pisarad.

Kui digiõpikutes ülesandeid lahendada, siis enamike ülesannete juures kustuvad vastused pärast õpiku sulgemist. Tehtud töö saab jäädvustada aga ekraanipildina. Õpetajal on hea ja lihtne ülesandeid kontrollida, kui õpilased oma ekraanipildid tallesaadavad. Õpetaja Karen on vastuste kustumist nutikalt kasutanud tunnikontrollide tegemiseks ja koduse töö kontrollimiseks. Kui kodus õpib laps teemat paberõpikust, siis tundi tülles lahendab ta sama ülesande uuesti digiõpikust ja saadab sellest pildi õpetajale. Samuti saavad õpilased kontrollida kodus tehtud tööd eelmisel päeval sama ülesande ekraanipildi järgi.

Siinkohal saan aru ka nende murest, kes küsivad, kui varasema kirjutamise, lõikamise ja liimimise asemel jääbki ainult lohistamine ja trükkimine (räägin hetkel vaid loodusõpetuse tunnist, mitte kõigist ainetest), siis kuidas see peenmotoorikale mõjub. Ma julgen arvata, et see ei avalda negatiivset mõju, sest selle aja arvelt, mis kulub tööraamatus olevate piltide väljalõikamiseks ja kleppimiseks, saab meisterdada või joonistada hoopis muud teemaga seonduvat. Ei taha hästi uskuda, et

digiajastul unustavad õpetajad selle, mida neile ülikoolis peenmotoorika arendamise tähtsuse kohta on õpetatud. Kui ühe tegevuse juures see väheneb, siis leiab õpetaja kompenseerimiseks ja tasakaalustamiseks mõne teise meetodi või ülesande.

Aabitsas ja eesti keele õpikus on kõik tekstid näitlejate poolt sisse loetud (ka luuletused, küsimused ja aabitsas olevad üksikud sõnad ning häälimisharjutused). Suureks abiks on see näiteks õpilastele, kes trükitähtedega lause suudavad ise kokku lugeda, aga kirjatähtede lugemisel vajavad veel abi.

Õpikus olevad tekstid on loetud lõikude kaupa, iga lõigu juures on oma helifail, mida saab soovi korral pausile panna või edasi-tagasi kerida. Helifailid aitavad tööd tekstidega mitmekesistada. Tehakse näiteks ahellugemist: iga õpilane loeb lause, vahepeal kuulatakse sisse loetud teksti või loetakse kõik koos. Pikemate tekstide puhul aitab see õpilaste tähelepanu hoida, neil on kergem jälgida, kuulata ja kaasa mõelda.

Eriti meeldib õpilastele kuulata luuletusi. Koos analüüsitakse näitlejate intonatsiooni, lugemise tempot ja seda, kuidas luuletusele omapoolseid emotsioone lisada. Tänu sellele suudavad õpilased luuletusi palju elavamalt ette kujutada ja saavad neist paremini aru ning kindlasti aitab see kaasa ka nende esinemisoskusele.

Nii nagu praegust Y-generatsiooni iseloomustab mitme asja samaaegne tegemine (*multitasking*), toimib see ka meie 1. klasside puhul, kellele meeldib muu tegevuse (nt käelised tegevused) taustaks kuulata õpiku lugusid.

Võrreldes 1. klassi õpikuid 4. klassi omadega, on viimased staatilisemad, interaktiivseid ülesandeid leidub vaid eesti keele õpikus. 4. klassi õpetaja Triinu Keem laseb õpilastel ise valida, kas nad tahavad tunnis kasutada paber- või digiõpikut, enamik kasutab viimast. Õpilased põhjendasid, et digiõpikus on lihtsam peatükke ja lehekülgi leida, teksti saab alla joonida ning vajaliku kohta märkmeid teha. Nii joonitakse näiteks eesti keele tunnis erineva tooniga lausetüüpe või värvitakse lõike, kust küsimusele vastuse leiab. Matemaatikas kirjutatakse mõned lahendused ülesannete kõrval märkmetele, samuti peastarvutamise vastused, mida on kerge paari sõrmeliigutusega õpetajale e-kirjaga kontrollimiseks saata. Õpilastele meeldib, et kõik õpikud asuvad iPadis „raamatariius“ ühes kohas ja kuna iPad on alati kaasas, siis ei puudu ka õpikud. Seega on koolikott läinud kergemaks (ka õpetajatel!), sest virtuaalsed raamatud ei kaalu ju midagi. Lisaks saab tahvelarvuti ekraani heledust muuta, nii et see silmadele kõige sobilikum oleks.

7. klassis pole digiõpikute kasutamine veel suurt hoogu sisse saanud. Ilmselt on põhjuseks vähene lisaväärtus. Õpetajate sõnul võiksid digiõpikud sisaldada rohkem interaktiivseid ülesandeid ja videomaterjali. Ideaalis võikski digiõpik olla kombinatsioon õpikust ja töövihikust (nn tööraamat). Töölehtedena võiksid olla vaid need ülesanded, mida tõesti on mõttekas ja vajalik paberi peal lahendada. Videosidki saab teha vähese vaevaga: lisades neid juurde matemaatiliste lahenduskäikudele või loodusõpetuse/füüsika katsetele, on saadud juurde oluline lisaväärtus.

Digiõpikute eelistena on õpetajad välja toonud, et projektorist saab tahvlile näidata täpselt sama pilti, mida näeb õpilane. Lihtsam on selgitada ülesannete lahenduskäike ja mida kusagile on vaja kirjutada. Et kasutame koolis Apple TV-d, siis saavad õpilased kiiresti ja juhtmevabalt oma iPadis pilti tahvlile näidata ning see motiveerib neid ülesannete lahendamisel hoolsam olema. Kui tunniplaanis on vaja teha kiireid muudatusi, ei pea muretsema selle pärast, et õpilastel pole vajalikke õpikuid sellel päeval kaasas, sest iPadis on need kõik olemas.

Koolibri kirjastus on teinud suure töö, olles esimene kirjastus, kes on loonud õpikud, mida saab kasutada iPadis. Õppimise personaliseerimine ja materjali digitaliseerimine on hariduses tõusev trend, seega on esimene suur samm tehtud. Loodan, et kui saadakse valmis kõigi klassikomplektide digiõpikud, siis hakatakse veelgi suurema hooga täiustama ja lisamaterjali leidma olemasolevate digiõpikute tarbeks.

LIISI GRIFFEL,
Tartu Erakooli haridustehnoloog

KUTSUME ÕPETAJAJAID DIGIÕPIKUTE LOOMISES KAASA LÖÖMA!

Koolibri tegeleb aktiivselt uue põlvkonna digiõpikute väljatöötamisega. Esimesed 17 õpikut on juba valminud ja koolides kasutusel, praegu on meil käsil 2., 5. ja 8. klassi õpikute digitaliseerimi-

ne. Kutsume koostööle õpetajaid, kes kasutavad meie **4. või 7. klassi loodusõpetuse**, **7. või 8. klassi geograafia** või **8. klassi füüsikaõpikut** ning on selle juurde loonud **elektroonilisi inter-**

aktiivseid ülesandeid. Ülesanded võivad põhineda nii omaloodud kui ka mõne litsentsi alusel omandatud animatsioonil, videol või muul tarkvaralahendusel, on varustatud korrekste tööülesan-

de ning eeldatava vastusega. Tehniline lahendus ei pea olema iPadile sobiv, selle eest hoolitseb hiljem Koolibri. Iga meie digiõpikusse sobiva ülesande eest tasume **100€**.

TOP 10

1
Ulf Stark, Anna Höglund
Vilista mulle, Johanna

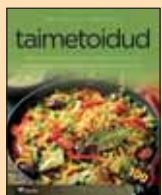
2
Hannah Miles
Toorjuustukoogid

3
Sarah Khan
Väike linnuraamat

4
Sohvi Viik
Teeme koos.
Mõnusad meisterdused

5
Carla Bardi
Maitsev ja tervislik.
Taimetoidud

6
Fiona Watt
Laste väike
muusikaraamat

7
F. Javier Lorente Puchades
Põnevat avastamist.
Inimese keha

8
Angry Birds.
Nägude raamat

9
Moemaja.
Tippmodellid

10
Alli Lunter
Heraklesest „Nullpunktini“
Põhikooli kirjanduskonseptid

LIISUSALMIDEST LAUAMÄNGUDENI

„Liisusalmidest lauamängudeni“ on minu teine raamat. Raamatus on luuletused, liisusalmid, ja mõistatused. Siit leiab ka kümne lauamängu valmistamisõpetuse ning juhendi; samuti kirjutatan lühidalt, kuidas iga mäng last arendab.

Minu looming on sündinud vajadusest leida teemadele vastavaid luuletusi ja mänge. Esialgu lugesin õige luuletuse leidmiseks läbi rohkesti luuleraamatuid. Siis sain aru, et lihtsam on ise luuletus kirjutada, sest nii räägib luuletus just sellest, mida ma õppetegevuses vajan.

Oma loomingus kasutan sageli laste abi: arutleme, millest võiks luuletus rääkida, otsime riime, kuulame rütmi, valime erinevate variantide vahel. Kui luuletus lastele meeldib, õpivad ja esitavad nad seda mõnuga. Eriti vahva on teha liisusalme ja

mõistatusi, millel väike viigur sees, sest lastele pakuvad sõnamängud lõbu ja lusti. Lisandub keelearenduslik aspekt: laps avastab, et ka sõnadega saab mängida. Selles raamatus on iga mängu alustamiseks oma liisusalml.

Uus lauamäng koos liisusalmliga valmib enamjaolt koos lastega. Lapsed lõikavad või joonistavad sobivaid pilte, kleebivad, kirjutavad numbreid ja sõnu, mõtlevad välja mängureegleid. Nii on võimalik, et iga käsitletava teema puhul valmib uus mäng. Mängu meisterdamine on lastele jõukohane tegevus ja põnev eneseteostus. Mäng on siis ea- ja teemakohane ning selle valmistamisel saab arvestada laste arengutaset ja huvisid.

Mängu mängimisel ei piirdata vaid täringuveeretamise või kaardiladumisega.

Lapsed arutlevad, loevad ja riimivad sõnu, moodustavad või laiendavad lauseid, õpivad uusi mõisteid, loendavad ja arvutavad. Mängu valmistamise variante on sageli mitu ning mängu saab mitmeti kasutada, reegleid võib vajadusel muuta. Mängu valmistamisel suhtlevad õpetaja ja lapsed omavahel pidevalt: räägivad, kuidas midagi teha; jagavad ülesandeid; otsivad lahendusi. Mängu valmistamine arendab laste loovust ja tekitab rahulolu iseendaga – tulemus on nähtav ja kasutatav. Kui laps on töös osalenud, hoiab ta mängu ja mängib rõõmuga. Omavalmistatud mäng on unikaalne, teist täpselt samasugust pole. Mängude meisterdamine ja nendega mängimine on üks koostöö võimalusi pere ja lasteaia vahel.

Mängud inspireerivad mõtlemist ja arendavad sotsiaalseid oskusi. Mäng on lapsele kõige loomulikum tegevus ja õppimine mängude abil on põnev, loov ning mõtestatud. Maailm astub mängu kaudu laste ellu.

MERIKE LILLO,

Tartu Lasteaia Helika pedagoog-metoodik

REIS MÖÖDA PÕNEVAID TEID

Ilma sotsiaalsete suheteta ja teiste inimeste ei kujuta ühiskonda keegi ette. Suhtlemine ja sotsiaalsed oskused ning vajadus olla sotsiaalselt aktiivne ümbritseb inimesi kõikjal juba väga noorest east peale. Selleks, et tänapäeva kiire elutempo ja paljude suhetega toime tulla, on järjest enam hakatud rääkima ka sotsiaalsetest oskustest. Sotsiaalseid oskusi saab laps kõige enam arendada eakaaslastega suheldes ja koos tegutsedes. Koolieelses eas on põhiliseks tegevuseks laste jaoks mäng. Laps õpib kõige paremini mängides ning ka tagasisidet lapse poolt omandatu kohta saab täiskasvanu kas lapsega mängides või laste mängu vaadeldes. Lähtudes enda kogemustest ning erinevate autorite arvamusest, pean oluliseks õppeaasta alguses hinnata 6-7-aastaste laste sotsiaalseid oskusi just mänguliselt ning mängu tulemustest lähtuvalt planeerida tegevusi viimaseks lasteaia-aastaks. Töötades lasteaiaõpetajana juba 20 aastat ja olles üks „Arenge jälgimise mängu“ autoreid, siis tundsin, et

lisaks muudele oskustele ja teadmistele on järjest enam vaja jälgida ja hinnata ka laste sotsiaalseid oskusi. Oma magistritöö raames tutvusin mitmete erinevate sotsiaalsete oskuste hindamise materjalidega, kuid ei leidnud sellist, mis oleks nii õpetaja- kui ka lapsesõbralik ning annaks lapsele võimaluse olla aktiivne osaline ning samas annaks õpetajale võimalikult palju informatsiooni. Õpetajate jaoks on oluline, et oleks konkreetne alus, mille järgi hinnata lapse arengut ning anda ka tagasisidet lapsevanematele. Nii saigi välja töötatud ja loodud mäng, mis annab õpetajale võimaluse lastega läbi teha üks vahva reis, mille jooksul täidetakse kümnes erinevas peatuses erinevaid ülesandeid. Lapsed saavad võrrelda inimeste

erinevusi, võtta erinevaid rolle, otsustada hea ja halva vahel, suhelda aktiivselt sõpradega, olla abiks sorteerimisel, leida abivajajaid, mõista põhjustagajärg seoseid, nimetada tundeid ja jagada ning seda kõike koostöös teiste lastega. Mänguga on kaasas kogu vajalik pildimaterjal, juhend ja soovitud mängu edukaks läbiviimiseks. Õpetajal jääb üle vaid vahendid valmis panna ning mängima hakata. Seda mängu on katsetanud juba

vähemalt 152 last ning nende õpetajad ning tagasiside mängu kohta on olnud väga positiivne.

Mängulusti!

KRISTI KIRBITS,
autor

VÄRVILINE ON PÕNEV

Sari „Õpituba“ on täienenud raamatuga „Avasta värvimaailm“, mille on koostanud Ksenia Ivanova, Margarita Kask ja Kaidi Truus Pärnu lasteaiaast MAI.

Toetudes Tartu ülikooli materjalidele ja lähtudes koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast, on nad kokku pannud praktilise materjali värvide tutvustamiseks. „Avasta värvimaailm“ on kompleksne kogumik, kus on lõimitud mitmed ainevaldkonnad, nagu keskond, keel ja kõne, matemaatika, liikumine, muusika ja soovi korral isegi toitumine.

Tööraamat hõlmab neli õppetegevust: „Põhivärvide olemus“, „Segavärvide olemus“, „Vikerkaar avastamine“ ja „Värvide pidu“. Need on üles ehitatud järjepidevusele ja uurimisele, lisaks on välja pakutud arvukalt teemaarendusi. Teemat toetavaid ning mitmekesistavaid mänge ja katseid leiab kasutaja raamatu lõpus olevatest li-

sadest, mõningad soovitud on toodud ka teemade juures. Värvide peo aitavad meeleolukaks kujundada Riina Turi kirjutatud algupärase lood „Kuidas maailm värviliseks muutus“ ja „Kuidas vikerkaar endale värvid sai“.

Iga teema lõpus on neli töölehte. Neist esimene on mõeldud täitmiseks tegevuse käigus ja ülejäänud iseseisvalt – kas kodus või asjapasas lapsele sobival ajal. Lapsel avaneb neid täites võimalus kirjutada, lahendada ristsõna, joonistada, värvida, kleepida. Nagu „Õpituba“ sarjas tavaks saanud, sisaldab raamat ka kleepsulehte, mis teeb töölehtede täitmise lapse jaoks vaheldusrikkamaks. Kleepsud ja muud tööraamatu illustatsioonid on joonistanud Svetlana Bezdomnikova, raamatu üldkujunduse on teinud Mare Kõrtsini.

Õppematerjali sihtgrupiks on 5–7-aastased lapsed, kes juba oskavad teha tead-

likult koostööd, läbi viia katseid, põhjendada saadud tulemusi, mõista hüpoteesi olemust. Paljud ülesanded baseeruvad lapse käelisel tegevusel. Olenevalt teema keerukusest ja ajalisest pikkusest võib õpetaja jaotada tegevuse ka kahele päevale. Katsete osas rõhutavad autorid, et õpetaja peaks need alati eelnevalt läbi proovima just nende värvide ja vahenditega, millega lapsed tööle hakkavad. Nimelt on müügil olevate värvide koostis tänapäeval väga kõrkuv, mistõttu värvide kokkusegamine ei pruugi alati anda soovitud tulemust.

Olgu veel lisatud, et kuna üldkeelses mõistete värv ja värvus kasutust ei eristata, on raamatus juttu värvist (kui silmaga tajutavast keha omadusest), süvenemata erialateadlaste oskuskeelde, mis värvi ja värvust eristab. Nutikamatele lastele võib õpetaja vastavaid erinevusi kahtlemata ka selgitada.

Sarjas „Õpituba“ on varem ilmunud „Avasta muutused“, „Avasta vedelikud“, „Lähme arvumaale“ ja „Häälikust jutuni“.

KÄRT JÄNES-KAPP,
toimetaja

MEISTERDADA SAAB KÕIGEST, MIS PARASJAGU KÄEPÄRAST

Sari „Teeme koos!” on saanud täiendust Sohvi Viigi raamatuga, mis kannab pealkirja „Mõnusad meisterdused”. Ja just nüüsguseid mõnusaid, lihtsaid ja igäühele jõukohaseid koostegemise ideid see raamat ka pakub.

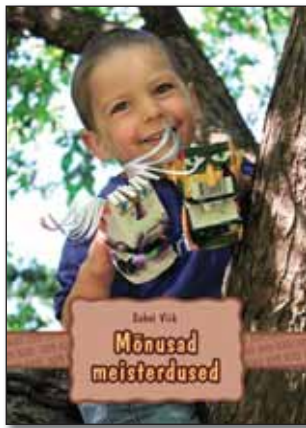
Sohvi Viigi ideede teostamiseks pole vaja seada samme poodi, et osta vajalikke meisterdamistarbeid, pigem tuleb vaadata ringi oma koduses ümbruses ja otsida välja parasjagu käepärast olevad vahendid: vanad pakendid, tühjad mahlapakid, tualettpaberirullid ja neist järele jäänud tühjad papp-südamikud, paberid, nõõrijupid, niidid, nõelad, värvid ja muu pudi-padi. Ja seepeale saab „Mõnusate meisterduste” raamatust järele vaadata, mida neist teha annab. Teisisõnu – uurida, kuidas ka kõige lihtsamast materjalist on võimalik kokku sättida põnev mänguasi või siis koguni sünnipäevakink sõbrale. Sohvi Viik rõhub eessõnas, et kõigest on võimalik luua midagi uut, ning õhutab lugejat ka ise järele mõtlema ja järele proovima.

„Mõnusad meisterdused” sisaldab töid, mis oma keerukuselt sobivad kõige paremini eeskätt lastealastele ning 1. ja 2.

klassi õpilastele. Kokku on neid raamatusse mahtunud kaksteist. Näiteks õpetatakse, kuidas meisterdada tühjakst joodud mahlapakist auto, nukk või korvike või siis teha tühjakst veerenud tualettpaberirullide südamikest armsaid loomakesi või panna kokku vonklev vihmauss.

Pidamata käsikirja koostades küll otseselt silmas eesmärki teadvustada taaskasutuse võimalusi ja olulisust, on sellest siiski kujunenud raamatule teatud lisaväärtus. Küllap on nii, et need, kes mõnusad meisterdused ise läbi proovivad, hakkavad uue pilguga vaatama ka sellele, mida säästa prügikasti satumise eest. Täiendavat teavet iga meisterduse juures jagavad teemakohased infokastid.

Sohvi Viik õpib Eesti Kunstiakadeemias bakalaureuseõppes fotograafiat ning raamatu kogu fotomaterjal pärineb temalt endast. Ta tunnistab, et tema käsitöö- ja meisterdamishuvi kujunemises on kind-

lasti olnud suur roll ka käsitööõpetajast emal Mari Viigil. Sohvi Viik ise on juhendanud Rocca al Mare koolis aasta paberitöö ja kaks aastat puuditöö huviringi ning kogenud, et kooli tulevad lapsed ei tea meisterdamisest eelnevalt just üleliia palju. Tihti tuleb õpetust alustada nullist ning iga etapp hoolikalt ja täpselt läbi teha. Seetõttu on ka „Mõnusates meisterdustes” olevad ideed etapi viisi ette näidatud ning nende jõukohasus enne raamatusse panekut koos lastega läbi proovitud.

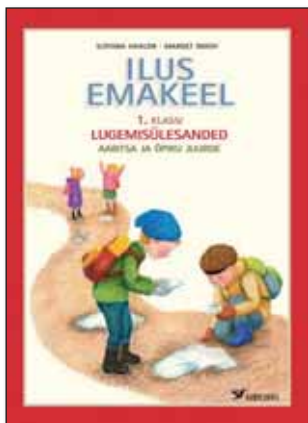
„Mõnusad meisterdused” on sarja „Teeme koos!” seitsmes raamat, sarjas on varem ilmunud „Paeluvad paelad”, „Nutikad näomaalingud”, „Putukad-mutukad”, „Teeme teatrit”, „Tegusad templid” ning „Vilditud villahted”.

KÄRT JÄNES-KAPP,
toimetaja

KUIDAS TEADLIKULT LUGEDA?

Klassiõpetajatena teame, et tihtipeale oskavad lapsed küll teksti lugeda, kuid paljud neist ei mõista või ei oska selgitada, millest jutt käis. Kuidas õpetada lapsi teadlikumalt teksti lugema? Just see küsimus oli lugemisülesannete kogumiku valmimise peamiseks ajendiks. Vajadus toetava materjali järele oli põhjuseks, miks hakata koostama lisaülesandeid, mida oma igapäevatoos saaks rakendada just teadliku lugemiskäsituse arendamiseks. Esialgu valmisid lugemisülesanded vaid oma õpilaste tarbeks, aga nendega harjutusi testides mõistsime, et valminud materjal võib olla suur abi ka teistele õpetajatele ja õpilastele. Lugemine on teadlikum, laps keskendub loetule põhjalikumalt ning väike lisaülesanne loob positiivse meeleolu. Tagasisidest lähtudes sai töölehtedes

tehtud vajalikud muudatused ja parandused ning lõpuks panime kokku nüüd ilmunud kogumiku, et toetav ja täiendav õppematerjal oleks kättesaadav kõigile.

Lugemisülesanded on mõeldud lisaülesanneteks tublimatele lugejatele. Neile sobivad ülesanded hästi iseseisvaks tööks. Kui täiendavate ülesandega kogu klassiga, võiks eelneva teksti analüüsi ja tööjuhendite selgitamine. Kesisele lugejale ei soovitata me töö eest

numbrilist hinnat panna. Lapsesõbralik ja julgustav hinnang on aga alati omal kohal. Tööleht võib olla ka üks koduse ülesande võimalusi. Valik õppematerjali kõige otstarbekamaks kasutamiseks jääb siiski õpetajale, kes tunneb oma õpilasi kõige paremini ning saab arvestada õpilaste individuaalsusega.

Selle kogumiku lugemisülesanded on jaotatud kahte gruppi. 15 töölehte „Ilus emakeel. Aabitsa” juurde ja 20 töölehte „Ilus emakeel. 1. klassi eesti keele õpiku” lisaks. Lugemisülesandeid täites peaks lapsi julgustama ja suunama õigeid vastuseid õpikust otsima. Kõik ülesanded ongi koostatud põhimõttel, et õpik aitab.

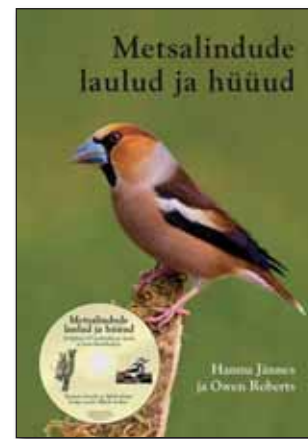
Aabitsaperioodi ülesannete koostamisel arvestasime sellega, et laps ei ole veel vilunud kirjutaja. Seetõttu on paljude ülesannete täitmiseks vaja lõigata ja kleepida või värvida, neid tegevusi on võimalik integreerida tööõpetusega.

II poolaasta palade lugemisülesanded nõuavad juba rohkem kirjutamisvilumust. Siiski on ka sel perioodil omal kohal eesmärgistatud värvimine ja joonistamine.

Loodame, et meie kogumik pakub lastele palju avastamisrõõmu ning ülesandeid täites paraneb märkamata ka lugemisvilumus.

ILOTANA HAALEN, MARGET INDOV,
autorid

UUS!

Hannu Jännes, Owen Roberts
METSALINDUDE LAULUD JA HÜÜUD

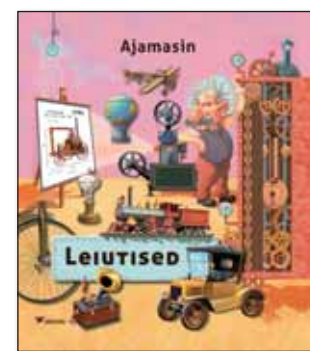
See väljaanne pakub pilguheitu puistulindude maailma väga erineva tasemega linnuhuvilistele. Raamatus on iga Põhja- ja Kesk-Euroopa puistulinnuliigi värvifoto ning teavet põhitunnuste, leviku, elupaikade, toitumise, pesitussustavade ja hääliitsuste kohta. Trüükist ja heliplaati koos kasutades saavad kõik loodusehuvilised seostada Eesti metsalindude laule ja kutsehüüde nende välimusega.

Heliplaadil on 80 puistulinnuliigi laulud ja muud hääliitsused.

Kotaro Kita
EHITA JA LENNUTA! MUDELLENNUKID

Sellest raamatust leiad viis paberlennukit. Ehita need samm-sammult juhendeid järgides valmis ja lase lendu. Lennukite ehitamiseks ei ole sul lisaks sellele raamatule vaja muud kui värviplaate: siis saad valmis lennukile endale meelepärase välimuse anda.

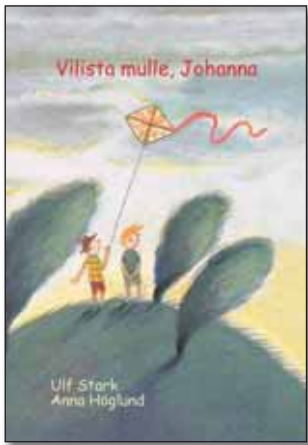

Oldrich Ružicka, Silvia Sanza
illustraator Jan Klimeš
AJAMASIN. LEIUTISED

Lennukid ja laevad, autod ja arvutid, televisoorid ja telefonid, rattad ja raamatud on meie igapäevaelu lahutamatu osa. Aga kes ja millal need kõik on välja mõelnud või leiutanud? Just sellest see raamat lühiülevaate annabki.

Raamatu kaanel olev mehhanism töötab nagu ajamasin. Lugeja saab otsustada, mis sajanähtesse või koguni aastatuhandesse tahab rännata, ja edasi piisab õige lehekülje leidmiseks üksnes nupu vajalikku asendisse lükkamisest.

UUS!

Ulf Stark, Anna Höglund
VILISTA MULLE, JOHANNA

Ulf Stark on seni eesti keeles esindatud kahe poistelooga („Täitsapoiss” ja „Võidumees”).

Mõlemad leidsid sooja vastuvõtu ja palju lugejaid. Ka Starki uue jutustuse „Vilista mulle, Johanna” peategelasteks on parajas algkoolieas poisid. Lugu käivitub sellest, et üks poistest käib vanaisal külas ja sünnipäeval, aga teisel polegi üldse vanaisa. Sõber peab sõpra aitama, oma vanaisa teisele välja laenata hästi ei tahaks, ja nii leitaksegi olukorrale üsna ootamatu, aga armas ja igati loogiline lahendus. Uue vanaisaga võetakse mõlema osapoolle rõõmuks ette palju vahvaid asju, tehakse omakasupüüdmatuid heategusid ja natukene pahandust, õpitakse vilistamist ja teineteisega arvestamist. Kõik see kokku aitab maailma tundma õppida ja sellest paremini aru saada. Kes on Starki eelmisi jutte lugenud, sellele tuleb sündmustiku vankumatult loogiline areng, napp tekst ja täpne dialoog vägagi tuttav ette. Miski ei saakski teisiti minna nagu see just parasjagu läheb. Lihtsatest repliikidest sünnivad arvamused ja arusaamad, millest kujuneb lõpuks maailmapilt ja kasvava inimese eetilise selgroog. Jällegi kohtame seda tavapärasel imelisel nägemisel ja argipäeva eriliseks muutumiseks, mis Starki lugudele nii omane. Tuttavlik mõnus huumor ja muhelema ajav südamlikkus lisab pildile sügavust ja lugemisele mõnu.

Ulf Starki tekst on nagu puljongikuubik – tihe ja toitev. On igähe enda teha, kui palju ta oskab siia sisse oma kogemust või värvi ja maitset lisada.

Tõlkijana olen teksti nii rootsi kui eesti keeles mitmeid-setmeid kordi läbi heksel-danud, ja kui te nüüd minult küsite, kuidas Ulf Stark oma lihtsad lood nii võimsate üldistusteni arendab, siis vastan ausalt: ma tõesti ei tea! Mosaiigi üldpildist arusaamiseks ei aita ju selle tibatillukesteks ruudukesteks lahtivõtmine – need on igaüks omaette ilusad, aga üldmulje ja -mõju saavutavad need just koos. Nii et lugege ja nautige. Ja kui keegi oskab öelda, mis Starki lugudele just selle eripärase ja nauditava maitse annab, siis andku teistelegi teada.

ÜLLE KIIVET,
raamatu tõlkija

KONSPEKTIKOGUMIK TUTVUSTAB KIRJANDUST JA KUTSUB RAAMATUID LUGEMA

Kui 2011. aastal ilmus minu koostatud gümnaasiumi kirjanduskonseptide kogu „Gilgamešist „Puhastuseni”, siis kolleegid põhikoolist avaldasid soovi samasuguse kogu järele ka noorema kooliastme jaoks. Nüüd jõudiski kaante vahele ka põhikoolile mõeldud „Heraklesest „Nullpunktini””.

Põhikooli kirjanduskonseptide kogumik sisaldab kõiki õppekavas pikemaks käsitlemiseks soovitatud eesti ja maailmakirjanduse teoseid, kuid ka teisi õpilaste poolt loetavaid ja koolides käsitletavaid kirjandusklassikasse kuuluvaid proosateoseid ning viimase kümnendi noortekirjanduse säravamate raamatute ülevaateid. Kuid peab meeles pidama, et „Heraklesest „Nullpunktini”” olevate kirjandusteoste käsitlemine on vaid üks võimalus paljudest ega asenda teose läbilugemist.

Õpilasele ja õpetajale

Kirjanduskonseptid on mõeldud nii õpilastele kui ka õpetajatele, on abiks noorsookirjanduses orienteerumisel ja lähi-vaatluseks sobiva teose leidmisel. Kõigi käsitletud teoste juures on mälu värsendamiseks antud tegelaste loend.

Teoste sisu avamisel on tähelepanu pööratud põhikoolis oluliseks peetavatele kirjandusteooria võtetele (kujundikeel, žanrid, stiil jm). Nii eesti kui ka maailmakirjandusse kuuluvad teosed on reastatud nende esmailumise kronoloogilises järjekorras.

Kogumik algab antiikkirjandusest pärit mütooloogiliste kangelaste lugudega, nagu Herakles, Prometheus, Sisyphos, põhjusel, et antiigimotiivid on paljudes hilisemates kirjandusteostes sümbolina tähenduslikud: on oluline juba nooremas koolieas teada, mida tähendab Ariadne lõng, Prokrustese säng ja Pandora laegas.

Läbilõike andmisel seikluskirjanduse eri liikidest (ulme-, aime-, detektiiv- ja fantaasiaromaanidest) olen kogus püütud leida keskteed, vaadeldes tänapäeva populaarsete raamatute (näiteks J. K. Rowlingi „Harry Potter ja tarkade kivi”, Ph. Pullmanni „Kuldne kompass”) kõrval ka läbi mitme põlvkonna huvi tekitanud teoseid, nagu Charles Dickensi „Oliver Twisti seiklused”, Aleksei Tolstoi „Insenneri hüpربولoid” ja Arthur Conan Doyle’i „Baskerville’ide koer”.

Palju tähelepanu on pööratud nn poisteraamatutele, lugudele mehisusest ja katsumusest (W. Goldingi „Kärbeeste jumal”, J. Cuillou’ „Kurjus”, J. Parijõe „Teraspoiss”, S. Henno „Mina olin siin. Esimene arest” jt). Samas leidub ka tütarlaste tundemaailma puudutatavat: vanemast kirjandusest Charlotte Brontë „Jane Eyre” ja viimasest kümnendist kirjanduse Tänapäev noortelt naisautoritelt ilmunud teoseid.

Temaatilises paljususes on koht ka loodusteemal: Gerald Durrelli „Minu pere ja muud loomad”, Jaan Rannapi „Viimane Valgesul” ja Harri Jõgisalu „Vesiratta Madis”.

Tähtis koht tüvitekstidel

Kogumikus on tähtsal kohal rahvusliku teema üle aegade teosed: Friedrich Reinhold Kreutzwaldi „Kalevipoeg” ilmeka tüvitekstina ja Albert Kivika „Nimed marmortahvlil”. Samuti leiab käsitlemist Andrus Kivirähi „Rehepapp ehk November” eestlase arhetüüpide muster-näidisenä.

Kogumikus on vaadeldud ka neid eesti kirjandusklassikasse kuuluvaid eesti rahva ajalugu ja eluolu puudutatavaid teoseid, mida millegipärast uues õppekavas nimetatud pole, kuid koolides siiski käsitlemist leiavad, näiteks Eduard Vilde „Maht-ra sõda”, Friedebert Tuglase „Väike Illimar”, aga ka Silvia Rannamaa „Kadri” ja „Kas-uma”, mis seovad eri põlvkondi ja on üliolulised kultuuriruumi ühtsuse loomisel ja hoidmisel.

Uue õppekava järgi on osa varem gümnaasiumi õppekavas olnud teoseid (A. Kitzbergi „Libahunt”, J. J. Salingeri „Kuristik rukkis”, E. M. Remarque’i „Läänerindel muutuseta” jt) toodud põhikooli, nende ülevaated leiduvad nüüd ka uues kogumikus. Oma koht on maailmakirjanduse kultusteostel, nagu 18. sajandi pärit Daniel Defoe „Robinson Crusoe elu ja kummalised seiklused”, 19. sajandi Mark Twaini „Prints ja kerjus” ja „Tom Sawyer” ning 20. sajandi algusest tänaseni ikka lugejaid paeluv Ferenc Molnári „Pältänava poisid”, J. R. R. Tolkieni „Käabik” ja G. Orwelli „Loomade farm”.

ALLI LUNTER,
autor,

Viljandi Kesklinna Kooli
eesti keele ja kirjanduse õpetaja

LÕBUS SÕNAVARA ARENDAV MÄNG

Mängu köögipool

Koolibri avaldas äsja seltskonnamängu „Tähetund”, kus seletatakse ja arvatakse ülekantud tähendusega liitsõnu, näiteks *jänese kapsas, unimüts, esireket ja õhuvärv*. Paljude eesti keele piltlike väljendite seast on 150-sõnalisse komplekti valitud sõnaliigi poolest üksnes liitnimisõnad ja nende seast omakorda taolised, mille mõlemat komponenti on võimalik seletada mitte-verbaalselt kas liigutuste-häälitsuste või joonistustega, seega jäid välja näiteks *paragrahviväänaaja, ametiredel ja siniveri*. Komplekti ei pääsenud ka tähenduse poolest laste mängu sobimatud väljendid, näiteks *kõrvalehüpe, nahatäis, urvaplaaster, seljasau, hundituline ja peaparandus*.

Sõnad on jaotatud vastavalt interneti-esinemusele kahte 75-kaardilisse pakki: esimesse levinumad (*pesamuna, pilvelõhkaja, lõviosa*), teise pisut vähem levinud liitsõnad (*sõnasööja, pikkkoib, võisilm*). Iga sõna juurde on märgitud selle tähendus ja näitelaused, näiteks *hundipassi* kaardile „vallandamine, äraajamine” ja „Tuhanded töötajad said ettevõttest hundipassi”. Lisaks leiab mängu pakendist näpunäited, milles juhatakse tähelepanu mitmele võimalusele sõnu seletada: liigutuste või sõnadega, üksi või mitmekesi, niisama või võistlusena, võistkonniti või individuaal-

selt, ainult sõna ennast või ka tähendust arvates.

„Tähetunni” kaasahaaravust ja lõbusust on kinnitanud kõik katsed Rapla ühiskooli gümnaasiumi 6., 9., 10. ja 11. klassis, Emakeele Seltsi 2012. a noortelaagris ning mitmes täiskasvanute seltskonnas.

Tulipunktis raudvara

„Tähetunni” eesmärgid on samad, mis emakeeleõpetusel üldiselt: aidata õppijal luua ja mõista elavat, nüanssirohkemat, rikkamat keelt. Mäng laiendab sõnavara ja arendab kujundliku väljenduse mõistmist. Seda sobib kasutada nii neis ainetundides, kus tegeldakse otseselt liitsõnamoodustuse või metafooridega, kui ka igal pool mujal, sest väljendusoskuse arendamine ja keele- röömu kogemine on alati aktuaalne.

Kuldsuiks saamine kui lapsemäng

Sõnaseletusmängu mängijad ei pane enamasti tähele, et nad mõnusalt aega viites sõnu õpivad ja neid teistele õpetavad. Märkamatu ja loomulikult, lausa mängides ei jää meelde mitte ainult need sõnad, mida mängu käigus seletati, vaid elavneb ka kujundiloomine: vastusevariante pakudes peab arvaja paratamatult ise palju ülekantud tähendusega sõnu välja mõtlema. Seletamise käigus meenuvad või õpitud sõnade tarvituselevõttu soodustab mängijate ühine tore kogemus: kui ikka kellegi pantomiim teised pisarateni naerma pani, siis pole midagi imestada, kui vastavat sõna varsti naljatlevalt-nostalgiliselt samas seltskonnas uuesti lausutakse.

Eesti keele õpetaja saab mängu kasutada nii tunni algul õpilaste keeleteemadele häälestamiseks kui ka tunni lõpus paari järelejäänud minuti sisustamiseks. Mäng sobib loomulikult kasutamiseks ka väljaspool ainetundi klassiekskursioonil, emakeelepäeval, vahetunnis või sõprade ringis, sellega on võimalik sisustada vastavalt vajadusele ja soovile mõni minut või mitu tundi. Keeleõpe ei tohi ju olla kui üks hädaorg, kus isegi lõviosa raamatukoidest end oma sõiduvees ei tunne.

ANNIKA KILGI,
koostaja